

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ 96/19 и 110/19), како и врз основа на член 22 и член 25 од Законот за средно образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015, 145/2015, 30/2016, 127/2016, 67/2017 и 64/18) министерот за образование и наука донесе скратена наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за прва година на средното стручно образование за учебната 2020/2021 година.**

1. Вовед

Скратената наставна програма по наставниот предмет Македонски јазик и литература се базира на очекуваните резултати предвидени со наставната програма за овој наставен предмет - **Македонски јазик и литература за прва година на средното стручно образование** што редовно се реализира согласно утврдениот Наставен план.

Со скратената програма се утврдуваат определени теми и наставни единици што треба да се реализираат за 159 наставни денови, при што се запазува предвидениот неделен фонд на часови утврден во редовната програма, односно за овој наставен предмет во согласност со предвидените **три часа неделно** во скратената програма треба да се предвидат **96** часа годишно поделени на модулот Јазик и на модулот Литература.

Наставникот при планирањето и реализацијата на наставните единици од скратената програма се води од очекуваните резултати, определените поими, методите и активностите утврдени во редовната наставна програма.

2. Преглед на теми и наставни единици

Ред бр.	Модул Јазик <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Општење/Комуникација –Јазикот како систем од знаци	1
2.	Македонскиот јазик во групата јужнословенски јазици	2
3.	Почетоци на словенската писменост	1
4.	Фонетика – Поделба на гласовите	1
5.	Гласовни промени- едначење по звучност и обезвучување на согласките на крајот на зборот	3
6.	Акцент – општи особености и отстапувања од третсложното акцентирање	4
7.	Морфологија – Именки –категории и функции на именката во реченицата	3
8.	Придавки Видови придавки- категории и функции на придавките во реченицата	3
9.	Броеви –определена и приближна бројност, бројни форми за лица, функции на броевите	2
10.	Заменки – форми од лични заменки, лично-предметни, показни заменки; функции на заменките во реченицата	4
11.	Глаголи – категории на глаголот; класификација на глаголите по групи	4
12.	Синтакса- поим за ИГ и реченица	1
13.	Граматичка структура на реченицата	4

14.	Правопис – голема буква и слеано, полуслеано и разделено пишување на зборовите, пишување скратеници и скратувања	4
15.	Правопис – еднакви самогласки во непосреден допир, согласки во непосреден допир-удвојување и испуштање, пишување на одредени согласки (в, s, л, љ, н, њ, ќ, ѓ, ф, х, ц)	4
16.	Практично професионална комуникација	3
Вкупен број на часови за реализација на овој модул		44

Ред бр.	Модул литература Наставни единици	Број на предложени часови за реализација
1.	Видови уметност - Литературата како уметност	1
2.	Мит и митологија-Обработка на мит по избор на наставникот	3
3.	Поделба/типологија на литературата	2
4.	Лирика/елементи на лириката и стилски изразни средства	4
5.	Епика/елементи на епиката (настан, тема, наратија, наратор, фабула, содржина, лик, време, простор)	4
6.	Епски видови во стих и проза и лирско епски видови – преглед	3
7.	Драма/елементи на драма и видови драма	4
8.	Општ преглед на историскиот развој на литературата (епохи и правци) – преглед	1
9.	Стари литератури- Епот за Гилгамеш –епски и лирски елементи во делото, интерпретација на содржина и ликови	3
10.	Хомер био-библиографија и интерпретација на „Илијада“ (избрани извадоци)	2
11.	Софокле био-библиографија и интерпретација на „Цар Едип“	2
12.	Словенска писменост – Кирил и Методиј	2
13.	Интерпретација на „Панонски легенди“	1
14.	Климент Охридски и Охридската книжевна школа Црноризец Храбар „За буквите“	4
15.	Средновековни книжевни жанрови	3

16.	Хуманизам и ренесанса – Данте Алигиери „Божествена комедија“ –преглед	2
17.	Вилијам Шекспир – био - библиографски податоци и интерпретација на „Хамлет“	3
	ЛЕКТИРИ	
1.	Александар Македонски	2
2.	Декамерон – Бокачо (избор на три новели)	2
	ПИСМЕНИ РАБОТИ Две писмени работи (подготовка еден час и реализација еден час)	4
	Вкупен број на часови за реализација на овој модул	52

3. Дидактички препораки

Програмата за македонски јазик и литература за средно стручно образование за **прва година** е усогласена со потребите за изведување настава со помал број наставни денови согласно условите, поделена во два модула. Преку модулот Јазик главно треба да се увежбуваат комуникациските вештини во говорена и пишана форма преку точни јазични формулации и почитување на граматиката на современиот стандарден македонски јазик. При поучувањето на наставните единици од Јазик треба да се користат различни функционални стилови, неуметнички текстови во кои ќе се препознаваат правилата кои се изучуваат и ќе се согледа правилното или погрешното употребување и на тој начин ќе се *интервенира* со правилата. Преку ваквите текстови ќе може да се реализираат и часовите за правописните правила кои се предвидени да се усвојат (иако правописни правила се усвојуваат практично на секој час). При изучувањето на содржините од јазик треба да се поврзат модулите преку соодветни теми. Првиот час, за општење/ комуникација и претставување на јазикот како систем од знаци, може да се искористи за запознавање и комуникација и практично да се увидат поимите (наброени во редовната програма), а поврзани со оваа тема. Делот со акцентот се увежбува на секој час, а на овие часови кои се издвоени се потенцираат правилата. При реализација на лекциите од делот фонетика, може да се поврзат правописните правила што треба да се усвојат оваа учебна година, но може да поврзат и со елементи од лирика и со изразни средства кои треба да бидат усвоени. Делот со именските зборови и нивните категории може да се поврзе со анализа и интерпретација на поетски творби и повторно со изразните средства. Глаголот, неговите категории и глаголските групи може да се

поврзе со часови каде што се обработуваат епски дела и каде се очекува, меѓудругото, раскажување или анализа на содржина која опфаќа кусо говорење, па вежбајќи го раскажувачко-толкувачкиот дел да се вметнат глаголите. Именската група и реченицата може да се надоврзат во делот од наставата каде треба да се повтори и да се заокружи таа тема, а реченицата може да се остави за крај на изучувањето на содржините од модулот Јазик.

Содржините од модулот Литература потребно е да се постават според предвидените резултати и поврзувајќи ги стандардите за оценување на постигањата со цел да добиете содржини преку кои учениците ќе ги оспособувате да читаат, разбираат и толкуваат добивајќи знаења кои ќе ги практикуваат на уметнички и неуметнички текстови.

Всушност, модулот литература, преку изведените резултати од учење, бара од учениците да наоѓаат, да препознаваат и да класифицираат видови текстови, да ги толкуваат и проценуваат како лирски, епски или драмски и да ги бараат нивните препознатливи елементи. Исто така, во текстовите тие треба да препознаваат информации кои ќе помогнат не само во разграничување на поединечни факти за настаните, времето и местото, туку и информации и атрибути на ликовите, стилски средства, елементи од делото кои ќе упатуваат на епохата или стилскиот правец на кој припаѓа делото. Сето тоа ќе даде можност за општо и широко разбирање на текст во одредена култура, време и дел од развојот на човековата мисла и уметност и став за истото. При изучувањето на лирските елементи во редовната програма се наброени повеќе стилски изразни средства, тие не се очекува да се изучат веднаш, во тие часови кои во оваа програма ги посветуваме на лирика, иако добар дел од нив се изучувани и во основното училиште, туку и во секој од часовите посветени на литература ќе се споменат оние кои ги има во творбата што се чита и интерпретира.

При толкувањето на делото истото треба да биде толкувано како во согласност со правилата на родот и видот на кој припаѓаат така и на времето на кое припаѓаат. Дискусиите за овие дела, како што се: „Гилгамеш“, „Цар Едип“, „Илијада“, „Панонските легенди“, се толкуваат и реализираат во духот на поетиката својствена за старите литератури со нагласување на општите места и идејните пораки кои имаат универзални значења. При реализација на наставните содржини од теорискиот дел треба се надополни со текстови кои се учат од делот на историјата на литературата. Имено, делот *лирика - структура и композиција на лирска песна и преглед на лирски видови, стилски средства, звучни изразни средства* се поврзува со „Илијада“, *епски видови во стих и проза* со епот за „Гилгамеш“, *драма – структурно-композициски одлики и драма и драмски видови* со „Цар Едип“. Митот, митологијата и фолклорот се поврзува со општата лекција посветена на најстарите литератури во светот и со поделбата на литературата по родови. Делот од подрачјето Јазик посветен на средновековните школи се поврзува со словенската писменост, дејноста на Кирил и Методиј, интерпретација на „Панонските легенди“ и секако со Климентовата книжевна школа и неговата дејност. Делот од редовната програма кој се однесува на практично-професионалната комуникација може да се реализира по пат на задавање домашни задачи со конкретни инструкции, затоа за истите се испланирани со само 3 посебни часови.

При организацијата на часовите пристапот не треба да биде „униформиран“ односно треба да има различни пристапи во согласност со когнитивните, афективните и психомоторните особености на учениците. Наставникот секогаш треба да си го постави прашањето: како најдобро да го научиме ова?

Предлог методи и техники за реализација на часовите – се препорачува користење техники/начини кои не одземаат време за реализација, а се ефективни, за да се добие час во кој ќе има движење, а сепак ќе добиете време за синтеза. За почетокот на часот предлагаме: бура на идеи, техника грозд, асоцијации, избран цитат од книга или цитат од писател чие дело се обработува, пример од небелетристички текст, текст од некој портал или реченица од социјалните мрежи кои ќе бидат во контекстот на часот. Важно е да се поттикне дискусија која е поврзана со името на наставната единица (без разлика дали се работи за содржина од модулот Јазик или модулот Литература). За главниот дел од часот се препорачува презентација, приказ, структурирана дискусија, дискусија врз база на претходно дадени прашања во врска со литературно дело/песна/поема/расказ кој ќе се интерпретира на часот, или дискусија чиј модератор ќе биде наставникот и поставувајќи прашања врз база на претходно зададени барања и белешки од учениците за истите. На крајот се остава простор од 5 до 10 минути за сумирање на дискусиите и затворање на часот со заклучок, задавање домашна задача и инструкции за наредниот час.

Стратегии за учење:

- описна (објаснувачка) стратегија (оспособување на учениците за пренесување на информациите на краток и јасен начин, споредување со она што веќе го знаат со она што го слушаат, разбирање на тоа што го изучуваат и негова примена);
- стратегии за критичко размислување (јакнење на критичко мислење при проучување соодветен предмет или проблем, донесување заклучоци по анализа на докази-цитати, компарирање);
- стратегија за симулација;
- стратегија на истражување и творење.

При планирањето на часовите во рамките на овие 96 часа потребно е поврзување на темите од подрачјата од Јазик и Литература. Бројот на часовите е само предлог и истиот може да се менува според потребите и условите.

Препораки за следење и оценување на учениците

Следењето и оценувањето на учениците претставува дел од професионалната улога на наставникот. Од него се очекува континуирано да го следи и оценува: процесот на наставата и учењето, но и резултатите од учењето како и сопствената работа. Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно. Покрај вообичаените начини на следење и оценување по пат на усно и писмено проверување, постојат и многу други начини кои наставникот може и треба да ги

применува за да ги оцени објективно не само резултатите, туку и процесот на учење. Во оваа смисла по пат на набљудување на учениците, наставникот може да ги следи следниве показатели: начинот на кој ученикот учествува во активноста, како собира податоци, како аргументира и донесува заклучоци. Посебно релевантни показатели се квалитетот на поставените прашања, способноста да најде врски меѓу појавите, да наведува примери, да биде спремен да го промени своето мислење во контакт со аргументи, да разликува факти од тврдења, да прифаќа туѓо мислење, да предвидува последици и да дава креативни решенија.

Како што е познато ни еден од начините за оценување не е совршен, затоа е потребно да се комбинираат различни начини на оценување. Единствено така наставникот може да ги согледа слабите и јаките страни на ученикот. При секое оценување на постигањата потребно е на ученикот да му се даде повратна информација којашто ќе му помогне да ги разбере сопствените грешки, да ги подобри своите резултати, но и сопственото учење. Повратната информација секогаш треба да се даде навреме и таа треба да се однесува на активностите и резултатите од учењето поврзани со ученикот, а не на неговата личност. Ученикот треба континуирано на различни начини да се охрабрува да размислува за квалитетот на својата работа и што треба да преземе за да го унапреди сопственото учење и да ги подобри своите постигања. Секако резултатите од целокупното следење и оценување наставникот ќе ги земе како основа за планирање на следните чекори во развивање и подобрување на воспитно-образовната пракса.

Од 96 часови со кои во текот на годината некои наставни единици/книжевни дела бараат 1 час, а некои 2 или 3, па според тоа наставникот предвидува и планира динамика на работа на часовите за интерпретација, приказ или осврт, како и поврзување на наставните единици со содржини од модулот Јазик. Уште една препорака за наставникот се однесува на компаративно поврзување и толкување на текстовите кои доаѓаат од различни историски, културни и жанровски рамки. Посебно внимание наставниците треба да обрнат и на потенцирањето на различните релации кои се воспоставуваат помеѓу канонските дела на националната и светската книжевност и доминантните современи форми на уметничко изразување и презентација (современиот роман, драмскиот текст, филмот, театарската претстава, стрипот, историски-образовно содржини на телевизија и на интернет). Едно литературно дело треба да се воведува во наставата преку доживувачко и истражувачко читање, подготвените задачи и барања и преку истражувачки проекти. Толкувањето на книжевното дело може да се реализира и планира за обработка на различни нивоа (осврт, приказ, интерпретација). Книжевните појави, термини и поими се обработуваат со посредство на планирани книжевни дела во непосредната работа со примена на методички принципи и работни начела, се користат соодветни стручни методи. Методската адекватност и единството на теориски и практични поставки се клучни за успешна настава во подрачјето литература. Во текот на целокупната настава учениците се обучуваат за активна примена на сите видови читање (доживувачко, истражувачко, изразно и интерпретативно, читање со белешки, а пред сè читање со разбирање, а со тоа и вреднување на книжевното дело).

Покрај читањето, како основна творечка активност треба да се организираат и конкретни творечки активности поврзани со анализираните книжевни дела. Со нивно посредство би требало да се шири интересот на учениците за книжевноста, книжевните

дела и нивните автори, да се продлабочуваат и надополнуваат читачките интереси и компетенции. Творечките активности се реализираат како усна продукција (говорни вежби, дискусии, разговори, монолози, рецитации и говори), писмена продукција (пишување есеи, домашни задачи) и комбинирана продукција (реферирања и презентации). Вештината читање со разбирање подразбира читање на книжевни и други видови на текстови со препознавање на експлицитните и имплицитните пораки и информации во нив и откривање на причински-последичните врски меѓу елементите на содржината.

Вреднувањето на напредокот на учениците треба да биде континуиран и систематски. Се вреднува активноста на ученикот во текот на подготовка за работа и во текот на работата на часот, се вреднува учеството во работата при анализата и толкувањето на делото, се вреднува квалитетот на одговорот, аргументираните ставови, почитувањето на гледиштата на другите ученици, односот спрема работата, способноста да применува теориски знаења во конкретни ситуации.

Низ сите часови кои ќе се реализираат и со оваа скратена верзија на програмата наставникот треба да им помогне на учениците да ги научат двете најважни компетенции кои секогаш ќе им овозможат развој: солидна комуникација на мајчин јазик (во пишана и говорена форма) и учење како да се учи како дел од концептот за доживотно учење.

4. Норматив за наставен кадар

Скратената наставна програма ја реализира наставник согласно нормативот за наставен кадар даден во редовната настава програма.

Скратената наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература** за прва година на средното стручно образование ја утврди

Арх. Бр. 13-9335/2

16.9.2020 година

Министер за образование и наука,

Мила Царовска